

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Natura 2000-plan 2010-2015

Lillebælt

Natura 2000-område nr. 112
Habitatområde H96
Fuglebeskyttelsesområde F47

Kolofon

Titel:

Natura 2000-plan 2010-2015. Lillebælt.

Natura 2000-område nr. 112

Habitatområde H96

Fuglebeskyttelsesområde F47

Emneord:

Habitatdirektivet, Miljømålsloven, målsætninger, indsatsprogram, Natura 2000-planer, Lillebælt.

Udgiver:

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

Ansvarlige institutioner:

Naturstyrelsen

C.F. Tietgens Boulevard 40

5220 Odense SØ

www.naturstyrelsen.dk

Naturstyrelsen

Sorsigvej 35

6760 Ribe

Copyright:

Naturstyrelsen, Miljøministeriet

Sprog:

Dansk

År:

2011

ISBE nr.

978-87-7091-294-5

ISBN nr.

978-87-7091-295-2

Dato:

1. december 2011

Forsidefoto: Den nordlige del af Lillebælt med Føns og Gamborg Fjord.

Fotograf: Jan Kofod Winther.

Resume:

Natura 2000-plan for Lillebælt (nr. 112). Natura 2000-planen skal sikre gunstig bevaringsstatus for områdets udpegede arter og naturtyper. Området og truslerne mod de udpegede naturtyper og arter beskrives, og der fastlægges målsætninger og indsatser for naturtyperne og arterne. Der foretages en strategisk miljøvurdering af planen.

Må citeres med kildeangivelse

Indhold

Forord	4
Natura 2000-planlægning	5
<i>Natura 2000-planen er bindende for myndighederne</i>	6
Områdebeskrivelse	6
Trusler mod områdets naturværdier	9
Igangværende pleje og genopretning	13
Tilstand og bevaringsstatus/prognose.....	14
<i>Vurdering af tilstand</i>	14
<i>Vurdering af bevaringsstatus/prognose</i>	18
Målsætning.....	20
<i>Overordnet målsætning for Natura 2000-området</i>	21
<i>Konkrete målsætninger for naturtyper og arter</i>	22
<i>Modstridende interesser</i>	23
Indsatsprogram.....	25
<i>Generelle retningslinjer</i>	25
<i>Konkrete retningslinjer</i>	27
<i>Forslag til mulige virkemidler</i>	29
Sammenhæng og synergi med vandplan.....	29
Strategisk miljøvurdering.....	30
Bilag 1. Kort over Natura 2000-områdets placering og afgrænsning	
Bilag 2. Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler	
Bilag 3. Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver	
Bilag 4. Miljørapport for Natura 2000-planen	
Bilag 5. Fiskeriaktivitet i Natura 2000-området	

Foto: Claus Bjørn Larsen

Danmarks VIP-natur får egen bodyguard

Hvad har Skagens Gren, Silkeborgskovene og det Sydfynske Øhav til fælles? Eller klokkefrøen, fiskeørnen og gråsælen? De er alle en del af Danmarks særligt værdifulde natur, som vi er forpligtet til at passe godt på. Det samme gælder strandengen, højmosen og boblerevet. Natura 2000-områderne er et netværk af naturområder i EU, der indeholder særligt værdifuld natur set i et europæisk perspektiv. Natura 2000 skal sørge for, at alle 27 EU-lande drager omsorg for egne truede dyr, planter og natur.

Danmark har i alt 246 Natura 2000-områder. Hvert område får nu sin helt egen naturplan, der skal fungere som bodyguard. Det er i alt for mange år gået tilbage for naturens mangfoldighed. Nu skal planerne sørge for, at staten, kommuner og lodsejere drager omsorg for de naturtyper og plante- og dyrearter, der er truede sårbare eller sjældne i EU.

Ny natur på vej

Naturplanerne er den hidtil største naturindsats, der nogensinde er sat i værk i Danmark. Budgettet er ca. 1,8 mia. kroner og vil i stor udstrækning blive finansieret af EU's landdistriktsmidler. Den planlagte indsats dækker ca. 1.600 km², hvoraf de 40 km² er ny natur.

Der er planlagt hundredvis af nye vandhuller, som vil sikre levesteder for padder som klokkefrøen og vandsalamanderen. 200 km² løvskov skal beskyttes mod rydning, og flere hule, gamle og døde træer vil give levesteder for svampe, flagermus og insekter. Fiskeri på havet skal reguleres, så de unikke danske boblerev sikres mod at blive ødelagt af fiskeredskaber, og danske højmoser skal igen have mulighed for at få det bedre. Lige nu er de truet af udtørring og tilgroning. Med naturplanerne skal der ryddes krat og buske og gives bedre og mere naturlige vandforhold.

Tilbagegangen stoppes

Som ny miljøminister er jeg glad for, at vi nu har en plan for at stoppe naturens tilbagegang i Natura 2000-områderne. Der må ikke ske yderligere skade på naturen. Planerne har været for længe undervejs under VK-regeringen. Natura 2000-områderne blev udpeget i årene 1998-2004, og tilbagegangen skulle være standset allerede sidste år.

Danmarks nye SRSF-regering vil føre en mere aktiv og fremsynet naturpolitik. De 246 Natura-områder har nu hver en bodyguard, mens regeringen laver en plan for hele Danmark. Naturplan Danmark skal sætte ambitiøse mål – ikke blot for den natur som findes i Natura 2000-områderne, men for hele den danske natur.

Lad os så komme i gang !

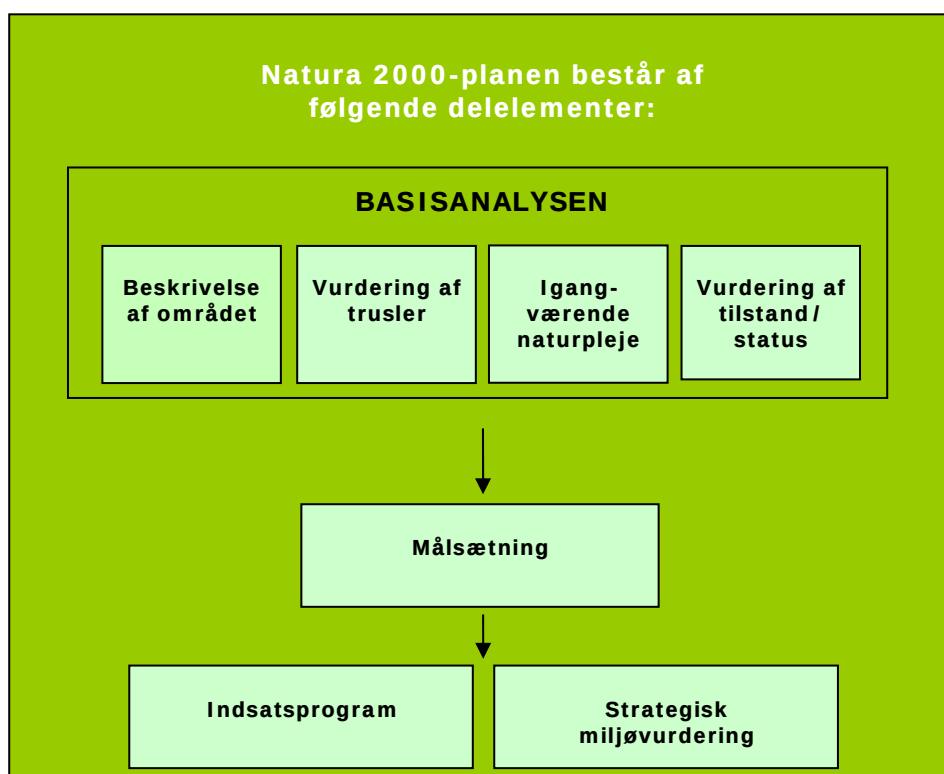
Med venlig hilsen
miljøminister Ida Auken

Natura 2000-planlægning

EU's Natura 2000-direktiver (Fuglebeskyttelses- og Habitatdirektiverne) forpligter Danmark til at gøre den nødvendige indsats for at sikre eller genoprette en række sjældne, truede eller karakteristiske naturtyper og arter. Gennem en målrettet indsats i de udpegede Natura 2000-områder bidrager Danmark til at sikre den europæiske natur og dens mangfoldighed.

Med henblik på at prioritere den nødvendige indsats udarbejder Naturstyrelsen en Natura 2000-plan, der dækker hvert af de udpegede beskyttelsesområder. Natura 2000-planen er en sammenfattende plan, som både indeholder Natura 2000-skovplan for de skovbevoksede fredskovpligtige arealer og Natura 2000-plan for øvrige områder samt arter.

Planen omfatter "udpegningsgrundlaget", dvs. de naturtyper og arter, som området er udpeget for. Natura 2000-planens indhold er vist i figur 1.

Figur 1. Opbygning af en Natura 2000-plan.

Natura 2000-planen er bindende for myndighederne

Natura 2000-planen er bindende, således at alle myndigheder i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt skal lægge Natura 2000-planen til grund. Planen er vedtaget i 2011, hvorefter kommunalbestyrelserne og Naturstyrelsen udarbejder bindende handleplaner, som skal sikre gennemførelsen af Natura 2000-planen. Direkte statslig opfølgning i form af bekendtgørelser o.l. sker dog på grundlag af Natura 2000-planen. Offentlige lodsejere kan vælge at gennemføre Natura 2000-planen direkte i deres drifts- og plejeplaner.

Natura 2000-planen tilsidesætter ikke øvrig lovgivning, og den indsats, som iværksættes for at sikre planens gennemførsel, skal have de fornødne tilladelser, dispensationer m.v. på grundlag af konsekvensvurderinger mm. Der er ikke gennemført en konsekvensvurdering i henhold til habitatdirektivets artikel 6.3 af de enkelte planer, idet der ikke i planen er taget konkret stilling til forvaltningsindsatsens præcise lokalisering eller valgt forvaltningsmetoder. Der er dog i Natura 2000-planen taget stilling til afvejning mellem modsatrettede naturinteresser i de tilfælde hvor sådanne allerede på nuværende tidspunkt i planlægningen kan forudses, og hvor en sådan afvejning er forbundet med og nødvendig for forvaltningen af området. Evt. konkrete konsekvenser af denne afvejning vil blive afklaret i forbindelse med gennemførelsen af planen og valg af virkemidler.

Natura 2000-planens målsætninger er bindende og skal desuden anvendes ved konsekvensvurdering i forbindelse med myndighedsudøvelse, jf. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 408 af 1. maj 2007 (ændret ved bekendtgørelse nr. 1443 af 11. december 2007 med senere ændringer) om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter.

Indsatsprogrammets retningslinjer er ligeledes bindende og danner grundlag for områdets handleplan og eventuelle drifts- og plejeplaner.

Natura 2000-planen koordineres med vandplanen for hovedvandopland Lillebælt og bliver ligesom denne revideret hvert 6. år. De dele af Natura 2000-planen, der vedrører skovbevoksede fredskovspligtige arealer, revideres dog kun hvert 12. år.

Områdebeskrivelse

Natura 2000-området Lillebælt har et areal på 35.043 ha, hvor ca. 280 km² består af hav, og 70 km² er land og afgrænses som vist på bilag 1. 79 ha ejes af staten. Natura 2000-området består af Habitatområde nr. H96 og Fuglebeskyttelsesområde nr. F47. På Naturstyrelsens hjemmeside www.naturstyrelsen.dk samt i figur 2 og bilag 2 er der angivet hvilke naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for dette område.

Natura 2000-plan

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 96		
Naturtyper:	Sandbanke (1110) Vadeblade (1140) Lagune (1150) Bugt (1160) Rev (1170) Strandvold med enårige planter (1210) Strandvold med flerårige planter (1220) Kystklint/klippe (1230) Enårig strandengsvegetation (1310) Strandeng (1330) Forklit (2110) Hvid klit (2120) Grå/grøn klit (2130) Kransnålalge-sø (3140)	Næringsrig sø (3150) Vandløb (3260) Kalkoverdrev (6210) Surt overdrev (6230) Tidvis våd eng (6410) Urtebræmme (6430) Nedbrudt højmoser (7120) Kildevæld (7220) Riggær (7230) Bøg på mor (9110) Bøg på muld (9130) Ege-blandskov (9160) Skovbevokset tørvemoser (91D0) Elle- og askeskov (91E0)
Arter:	Skæv vindelsnegl (1014) Sumpvindelsnegl (1016)	Marsvin (1351)

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 47		
Fugle:	Sangsvane (T) Bjergand (T) Ederfugl (T) Hvinand (T) Toppet skallesluger (T) Havørn (Y) Rørhøg (Y) Engsnarre (Y)	Plettet rørvagtel (Y) Klyde (Y) Brushane (Y) Fjordterne (Y) Havterne (Y) Dværgterne (Y) Mosehornugle (Y)

Figur 2. Naturtyper, fugle og andre arter, der udgør udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. Tal i parentes ved naturtyper og arter henviser til tal-koder i habitatdirektivets bilag 1 og 2. Ved fuglearter: "T" = trækfugl, "Y" = ynglefugl.

Lillebælt er et særpræget havområde med lave og dybe områder, som mod nord indsnævres til en flodlignende rende med op til 80 meters dybde. Stærk strøm udsætter kysterne for erosion, og materialet aflejres andre steder som krumodder og strandvolde.

Hele havområdet udgøres af habitattyperne lavvandede bugter, sandbanker, rev, kystlaguner og mudder- og sandflader. Området indeholder desuden 3 større beboede øer og 7 holme samt mange store og små kystlaguner, der typisk er opstået ved, at krumoddesystemer har afsnøret en del af havområdet. I tilknytning til krumodderne er der

*Emtekær Nor og Bredningen er typiske eksempler på områdets kystlaguner.
Foto: Jan Kofod Winther.*

stedvis udviklet store strandengsarealer med naturlige tidevandsrender. Kystlagunerne og strandengene indeholder et artsrigt plante- og dyreliv og udgør betydningsfulde overvintrings- og yngleområder for fugle. De vigtigste er Halk Nor, Bankel Sø, Hejlsminde Nor, områder på Årø og Bågå, Flægen og Emtekær Nor, der er væsentlige levesteder for flere sjældne fugle- og plantearter.

I kystområderne er der også mange vigtige og store forekomster af rigkær, som ofte er udviklet i tilknytning til strandengene. Rigkærene indeholder stedvis en meget artsrig vegetation. Desuden er der forekomster af bl.a. kalkoverdrev og sure overdrev. I den jyske del af området mangler der en detaljeret kortlægning af kalkoverdrev.

I habitatområdets skove forekommer skovnaturtyperne bøg på mor, bøg på muld, ege-blandskov, skovbevokset tørvemose og elle- og askeskov.

Lillebælt er udpeget som levested for 10 arter af ynglefugle. Området er især vigtigt for arterne havørn, rørhøg, fjordterne, havterne og dværgterne.

Fem arter af trækkende vandfugle er udpegningsgrundlag. Vigtigst er dykænderne ederfugl, bjergand, hvinand og toppet skallesluger, som dog alle er gået tilbage i Lillebælt gennem de senere år. Ederfugl har i de seneste år været i tilbagegang på nationalt plan, mens de øvrige nævnte arter har haft en stabil bestandsudvikling på nationalt plan.

Marsvin er udbredt i farvandet, især i områdets nordlige del er de hyppigt registreret. Området har i historisk tid været det vigtigste fangstområde af marsvin i Danmark. Bestanden af marsvin i de indre danske farvande vurderes at være faldet mellem to optællinger i hhv. 1994 og 2005.

I basisanalyserne for Natura 2000-området Lillebælt findes der en mere detaljeret gennemgang af området. Se www.naturstyrelsen.dk.

Natura 2000-området ligger i Haderslev, Kolding, Middelfart og Assens kommuner og indenfor vandplanområdet hovedvandopland Lillebælt.

Trusler mod områdets naturværdier

I det følgende afsnit skal de oplistede trusler forstås som påvirkninger af naturtyper og arter, der er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. Trusler er i den forbindelse aktuelt forekommende og konkrete påvirkningsfaktorer, der enkeltvis eller i samvirkning vil kunne forhindre, at naturtyperne og arterne opnår gunstig bevaringsstatus. Det kan dog også være potentielle påvirkningsfaktorer i det omfang, der er viden om, at påvirkningerne periodevis er forekommet i området, men aktuelt ikke er til stede. Aktuelle påvirkninger, der f.eks. reguleres internationalt eller i anden sammenhæng, og derfor ikke er et anliggende for Natura 2000-planen, kan også fremgå, men vil ikke være en del af denne Natura 2000-plans indsatsprogram.

Arealreduktion/fragmentering. Forekomsterne af en del af de terrestriske naturtyper, herunder kalkoverdrev, surt overdrev, tidvis våd eng, nedbrudt højmoser og rigkær er meget små og ligger isolerede. Naturtypernes tilknyttede plante- og dyrearter har derved en øget risiko for at uddø, fordi de beskedne arealer ikke kan opretholde så mange og så store bestande af de pågældende arter, og fordi de isolerede forekomster forringer arternes spredningsmuligheder.

Næringsstofbelastning med kvælstof fra luften udgør en trussel mod flere af områdets naturtyper. Den højeste ende af tålegrænseintervallet er overskredet for hele arealet med nedbrudt højmoser, for skovnaturtyperne i Jylland samt for dele af arealet med skovnaturtyper på Fyn. Laveste ende af tålegrænseintervallet er overskredet for hele arealet med naturtyperne grå/grøn klit, surt overdrev og skovnaturtyperne samt for ca. 80-92 % af arealerne med kalkoverdrev, tidvis våd eng, kildevæld og rigkær. Strandenge, sure overdrev, kilder og rigkær er desuden i større omfang direkte påvirket af næringsstofftilførsel fra den omgivende landbrugsdrift.

Ålegræs på sandbund. For 100 år siden var ålegræs udbredt ud til 10-11 m dybde. Næringsstofbelastningen gør, at ålegræs i dag kun findes på dybder under 5-7 m.

Foto: Nikolaj Holmboe.

Kystlagunerne er påvirkede af næringssalte, ofte med kraftig løst drivende algevækst til følge. I modsætning til de nordlige og sydlige dele af Lillebælt rammes Natura 2000-området kun i mindre omfang af iltsvind på grund af mere effektiv opblanding af vandsøjlen. Opblanding af vandsøjlen kan til gengæld opretholde en stor næringsstofkoncentration, som bevirker en stor produktion af planktonalger. Dermed kan der ske en øget skygning for ålegræsset og en begrænsning af dets udbredelse i området.

Bundfaunaens sammensætning og fiskebestandene påvirkes negativt af disse forhold og dermed fødegrundlaget for klyde, der lever af hvirvelløse dyr på bunden, sangsvane, der lever af bundplanter, samt marsvin, toppet skalleluger og ternerne, der lever af fisk. I tilfælde af iltsvind påvirkes ederfugl, hvinand og bjergand også negativt.

For søerne er næringsstofbelastning fra bl.a. landbrug, andehold og kvælstofbelastning fra luften en trussel. Ud fra kvælstofnedfaldet til de tilstødende naturtyper vurderes den højeste ende af tålegrænseintervallet således at være overskredet for alle forekomster af kransnålalgesø.

Pesticider og gifte. Miljøfarlige stoffer, som tilføres fra spildevand, landbrug, havbrug, havne, skibsfart mm., er generelt et problem for de marine områders dyreliv. Truslen fra de miljøfarlige stoffer er nærmere beskrevet i vandplanen. Der er målt høje koncentrationer af miljøfarlige stoffer i marsvin fra de danske farvande sammenlignet med andre havdyr og sammenlignet med marsvin fra farvande udenfor de danske.

Tilgroning. Mange steder er afgræsning opgivet på strandenge, kalkoverdrev, surt overdrev, kildevæld og rigkær med tilgroning til følge. Der er massive tilgroningsproblemer i hovedparten af områdets strandenge og rigkær og levestederne for skæv- og sumpvindelsnegl med en vegetation, der i større arealer er højere end 50 cm. Tilgroning af strandenge og lagunesøer reducerer ynglemulighederne for klyde, brushane, terner og mosehornugle.

Uhensigtsmæssig hydrologi som følge af inddæmning, afvanding, dræning og grøftning udgør en trussel mod strandenge, kildevæld og rigkær samt levesteder for skæv- og sumpvindelsnegl. Omkring halvdelen af strandengene og rigkærene er påvirket af afvanding i en sådan grad, at der opstår sommerudtørring eller større skader, hvilket er en trussel mod ynglefuglene plettet rørvagtel, klyde, brushane og mosehornugle. Gamborg Nor er adskilt fra havet ved en dæmning og en tilhørende sluse, der medfører en ringe vandudveksling med havet og bevirker et tykt slamlag i noret samt en meget begrænset bundvegetation og fauna.

Uhensigtsmæssig drift. Intensiv skovdrift kan medføre, at skovnaturtyper forringes eller ødelægges. Der er i øvrigt en utilstrækkelig beskyttelse af skovnaturtyper mod bl.a. konvertering til skovtyper, der ikke er omfattet af habitatdirektivet.

Flere vandløbsstrækninger er regulerede, hvilket hæmmer vandløbets naturlige variation. Fysisk påvirkning i form af intensiv vandløbsvedligeholdelse er en trussel mod vandløb med vandplanter. Intensiv vandløbsvedligeholdelse forringer udvikling af artsrige dyre- og plantsamfund i vandløb og på de tilstødende urtebræmmer.

Rørhøst udgør en trussel mod ynglesteder for rørhøg og plettet rørvagtel.

Invasive arter. Den invasive art af ribbegøple, som nu er udbredt i de indre danske farvande, er en trussel for fisk og fiskeyngel, da den dels spiser fødegrundlaget for fisk, og dels spiser fiskeæg og -larver. Der er indtil videre ikke kendskab til bekæmpelsesmetoder rettet mod denne marine art.

Rynket Rose breder sig langs strandene og fortrænger den oprindelige vegetation.

Foto: Leif Bisschop-Larsen.

Rynket rose breder sig langs strandene og udgør flere steder en trussel mod strandenge og kalkoverdrev. Kæmpe-bjørneklo findes langs nogle af vandløbene og udgør en trussel mod artsrige urtebræmmer.

Forstyrrelser. Forstyrrelser fra færdsel og rekreative aktiviteter er en trussel mod flere af områdets ynglefugle samt rastende og fouragerende havfugle. Forstyrrelsen af ynglefugle sker både på kysten af Jylland og Fyn og på de større øer. Nogle forstyrrelser har en negativ effekt på marsvin, ikke mindst i deres ynglesæson.

Prædation og fiskeri mv. Fiskeri med bundsløbende redskaber, hvorved der sker en fysisk ødelæggelse, dels ved fjernelse af bundflora og bundlevende dyr, og dels ved fjernelse af hårbund, sten og skaller, er en trussel mod områdets rev og kan være en trussel mod naturtyperne sandbanker og bugter, og dermed også levesteder for bjergand, ederfugl, hvinand og toppet skallesluger. Omfanget af det aktuelle fiskeri kendes ikke. NaturErhvervstyrelsen har dog oplysninger om fiskeri med større fartøjer i og omkring området. Dette fiskeri fremgår af bilag 5, hvor fiskeriaktiviteterne i 2010 er vist for fiskefartøjer større end 15 m.

Den konkrete geografiske afgrænsning af de biogene rev udestår endnu. Fiskeri er vurderet som en trussel mod marsvin, idet dyrene kan blive fanget og drukne i garnene. Prædation af ræv er lokalt en trussel mod kystfugle.

Igangværende pleje og genopretning

Området er omfattet af EU-LIFEprojekt vedr. kystlaguner "Rehabilitation of the Baltic Coastal Lagoon Habitat Complex 2005". Projektet skal forbedre kystlagune-komplekserne, herunder forholdene for vadefugle og padder. Projektet omfatter kystlaguner på Bågø og i Fuglsøområdet ved Hejsager. Området grænser op til Halk Nor.

Naturstyrelsen har i 2007 indledt gennemførelsen af et naturforbedringsprojekt ved Gamborg Nor under den særlige vand- og naturindsats (SVNI). Projektet har bl.a. til formål at reducere næringstofudledningen til Lillebælt og noret samt at forbedre driften af rigkær og strandenge omkring noret.

Omkring Hejsager Strand er sommerhusejere på eget initiativ begyndt at bekæmpe rynket rose.

I Føns Vang og ved Wedellsborg Hoved er der etableret vådområder som en del af Vandmiljøplan II. Vådområdenes etablering har betydet stor fremgang for ynglende og rastende vandfugle.

Området med nedbrudt højmosse/skovbevokset tørvemose på Brandsø er omfattet af en MVJ-aftale med henblik på at genskabe en aktiv højmosse. Desuden har Naturstyrelsen indgået en aftale om plukhugst-drift i Østerskov på Brandsø.

Haderslev Kommune er i dialog med lodsejerne på Årø om mulighederne for at genskabe det vådområde, der har været midt på øen inden digerne blev bygget. Projektet går ud på at ophøre med afvanding og nedlægge digerne. Derved kan der skabes sø, vådområder og strandenge. Desuden kan næringsstofudledningen til Lillebælt reduceres.

På Ørby hage har Haderslev Kommune indhegnet et lille område. Arealet afgræsses nu af den private lodsejer. Der er indgået en græsningsaftale, der forpligtiger til afgræsning i minimum fem år.

Til beskyttelse af fuglelivet mod færdsel og jagt er der oprettet vildtreservater i Gamborg Nor, Hejlsminde Nor, Nørremaj, Årø Kalv, Linde-rum og Bastholm med Småholmene med helt eller delvist adgangs- og jagtforbud. Området øst for Bågø har forbud mod jagt fra motorbåd. På nordenden af odden ved Emtekær Nor er der oprettet et ynglerveservat efter naturbeskyttelsesloven. Endelig er der på Bågø gennem skiltning henstillet til at undgå færdsel i to følsomme yngleområder.

*Det genetablerede vådområde ved Wedellsborg.
Foto: Jan Kofod Winther.*

Tilstand og bevaringsstatus/prognose

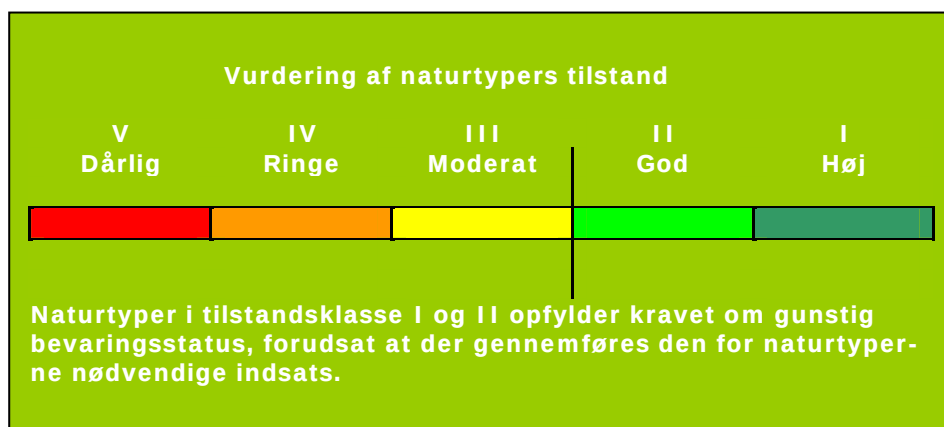
For nogle naturtyper er der udviklet et system til vurdering af den enkelte naturtypes aktuelle *tilstand*, som er et udtryk for typens aktuelle naturindhold og en række andre målbare faktorer.

Bevaringsstatus for naturtyper og arter er derimod en vurdering af, hvordan deres tilstand vil være i fremtiden, såfremt der ikke sker ændringer i udnyttelsen og i de trusler, der eksisterer i dag. Der er således tale om en *prognose* for arternes og naturtypernes udviklingsretning. I de følgende afsnit er der nærmere beskrevet tilstand og bevaringsstatus/prognose for områdets naturtyper og arter.

Vurdering af tilstand

Der er foretaget en vurdering af tilstanden i 23 lysåbne naturtyper og 10 skovtyper, der er kortlagt i basisanalyserne. Desuden er tilstanden vurderet for udvalgte forekomster af 5 søtyper. Vurderingen bygger på et system, der inddeler forekomster af Habitatdirektivets naturtyper i 5 tilstandsklasser (figur 3), hvor I (høj) er bedst og V (dårlig) er værst. Som led i beregningen af tilstanden beregnes både et artsindeks, baseret på indholdet af plantearter i en cirkel med radius på 5 m og et strukturindeks, baseret på vegetationshøjden, opvækst af vedplanter,

forekomst af drængrøfter m.m. For skovnaturtyperne baseres strukturindeks bl.a. på omfang af jordbearbejdning, afvandingsforhold, forekomst af invasive arter og træ Kronernes lagdeling i forskellige etager.

Figur 3. Tilstandsklasser for naturtyper.

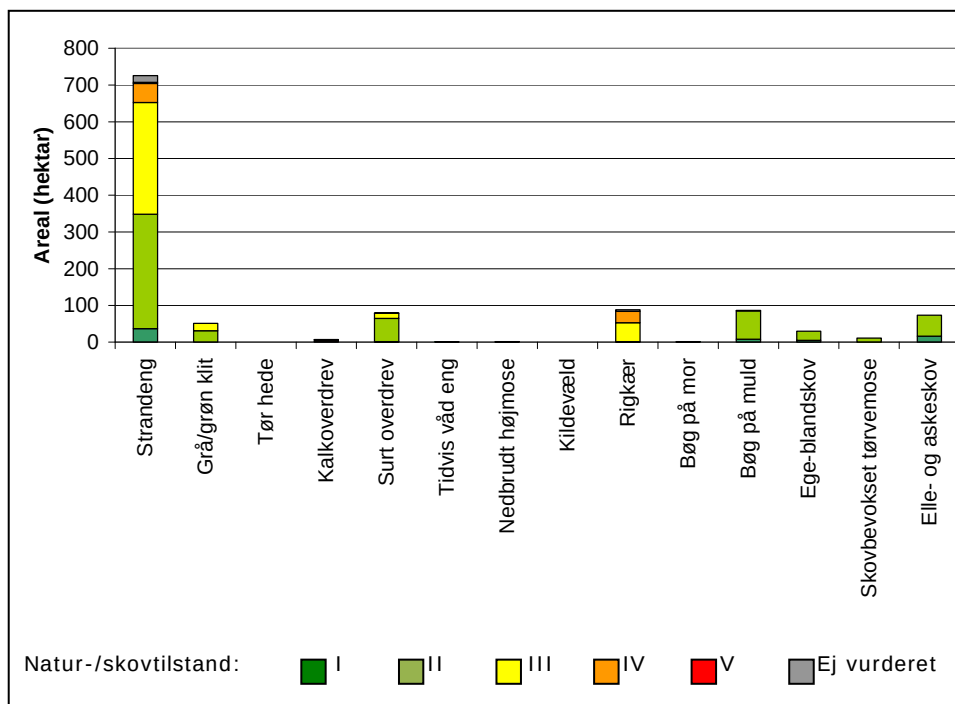
Strukturindeks og artsindeks for den enkelte naturtype vægtes sammen til naturtypens tilstandsklasse på arealet. Et højt strukturindeks kombineret med et lavt artsindeks viser, at naturarealet har forudsætninger for et højt naturindhold, men at de karakteristiske arter ikke er til stede. Et højt artsindeks kombineret med et lavt strukturindeks kan anvendes som et redskab til at lokalisere artsrige forekomster med et stort behov for pleje eller anden indsats.

I figur 4 er vist natur/skovtilstanden for Natura 2000-områdets naturtyper. Kun en mindre del af vandhullerne er tilstandsvurderet og er derfor ikke medtaget i figuren.

Der er kortlagt ca. 88 ha rigkær, hvoraf 1,2 ha har en god naturtilstand, og de øvrige har en moderat-dårlig naturtilstand eller er ikke blevet vurderet. Arealerne med kalkoverdrev, nedbrudt højmoser og kildevæld har alle moderat-dårlig naturtilstand. Det skyldes dels dårlige strukturforhold som følge af tilgroning, afvanding og næringsstofbelastning, men mange forekomster har også et beskedent indhold af plantearter.

Derimod har omkring halvdelen af strandengene og de fleste forekomster af grågrøn klit, surt overdrev og tidvis våd eng overvejende en høj-god naturtilstand. Mange forekomster af naturtyperne præges dog af tilgroning, næringsstofpåvirkning, uhensigtsmæssig hydrologi m.m.

Natura 2000-plan

Figur 4. Natur/skovtilstand for de af Natura 2000-områdets naturtyper, som er tilstandsvurderet.

Strandeng er kortlagt på ca. 726 ha, hvoraf 348 ha har en høj-god naturtilstand. Blandt disse strandenge er der store velafræssede forekomster, der rummer en artsrig flora. 62 % af strandengsarealet har en høj-god tilstand vurderet ud fra artsforekomsten, mens 55 % af strandengsarealet kun har en moderat-ringe strukturtilstand. I alt 127 ha strandeng ved Flægen, øst for Sparretorn, Ferske Sø og Noret på Bågå samt på Rud-halvøen er vurderet til artsklasse I.

Grå/grøn klit er registreret på ca. 51 ha. Stedvis slitage, tilgroning, invasive arter og eutrofiering er de primære faktorer, som påvirker naturtypens tilstand. Strukturmæssigt fordeler tilstanden sig stort set ligeligt på tilstandsklasserne I, II og III. Artsmæssigt ligger kun 8 % af arealerne i klasse II, mens resten er i klasse III og IV. Samlet vurderes naturtilstanden til klasse II for ca. 2/3 af arealet og klasse III for ca. 1/3.

Surt overdrev er kortlagt på i alt 79,5 ha. Strukturmæssigt vurderes 92 % af arealerne primært at være i gunstig bevaringstilstand med en stor andel i høj tilstand (ca. 48 ha). Artsmæssigt vurderes tilstanden lavere. I alt er kun 1,5 ha surt overdrev ved Halk vurderet til artsklasse I, og 51,8 ha vurderes til god tilstand, mens 26,3 ha har moderat-dårlig tilstand.

*Vestermose på Båge er en vigtig strandeng, som har været truet af tilgroning.
Foto: Jette Christiansen, Naturstyrelsen.*

Tidvis våd eng forekommer på et ca. 0,75 ha stort areal ved Avnø Vig, som på baggrund af strukturdata vurderes til høj tilstand.

Skovnaturtyper er kortlagt på 202,0 ha, heraf er 177,1 ha fredskov og 24,9 ha ikke fredskov. Alle arealer med skovnaturtyperne bøg på mor (1,5 ha), ege-blandskov (29,6 ha), skovbevokset tørvemose (10,8 ha)

og elle- og askeskov (73,6 ha) samt langt hovedparten af arealet med bøg på muld (85,1 ha) har en høj-god skovtilstand. 1,4 ha af bøg på muld har moderat skovtilstand. 22,3 ha af de kortlagte skovnaturtyper er vurderet til artsklasse I.

Der er kortlagt og tilstandsvurderet i alt 38 (6,1 ha) næringsrige søer og 3 (1,9 ha) kransnålalge-søer. For næringsrig sø er hovedparten af arealet vurderet til naturtilstandsklasse III-IV (31 stk.; 4,9 ha), mens det resterende er vurderet til klasse II (7 stk.; 1,21 ha). For kransnålalge-sø er hele arealet vurderet til naturklasse II.

Se kort med tilstandsvurdering af de enkelte forekomster i Natura 2000-området på www.naturstyrelsen.dk under "Se på kort".

Der er endnu ikke udviklet et system til vurdering af tilstanden for en række lysåbne naturtyper, marine naturtyper, større søer, vandløb samt fugle og andre arter.

Vurdering af bevaringsstatus/prognose

Miljømålsloven og skovloven fastsætter som et overordnet mål, at naturtyper og arter, som Natura 2000-områderne er udpeget for, skal have en gunstig bevaringsstatus. Gunstig bevaringsstatus er defineret i Habitatdirektivet (figur 5).

Gunstig bevaringsstatus skal generelt opnås indenfor hver af Danmarks to biogeografiske regioner, nemlig den kontinentale og den atlantiske region. Gunstig bevaringsstatus skal dog ifølge EU's vejledning til direktivets artikel 6 også anvendes på de enkelte Natura 2000-områder, men der findes ingen retningslinjer for, hvorledes denne vurdering skal foretages. Den første Natura 2000-plan laves på grundlag af tilgængelig viden og derfor alene ud fra en prognose for de enkelte naturtypers og arters udvikling.

Gunstig bevaringsstatus

En naturtypes "bevaringsstatus" anses for "gunstig", når

- det naturlige udbredelsesområde og de arealer, det dækker inden for dette område, er stabile eller i udbredelse, og
- den særlige struktur og de særlige funktioner, der er nødvendige for dets opretholdelse på langt sigt, er til stede og sandsynligvis fortsat vil være det i en overskuelig fremtid, samt når
- bevaringsstatus for de arter, der er karakteristiske for den pågældende naturtype, er gunstig

En arts "bevaringsstatus" anses for "gunstig", når

- data vedrørende bestandsudviklingen af den pågældende art viser, at arten på langt sigt vil opretholde sig selv som en levedygtig bestanddel af dens naturlige levesteder, og
- artens naturlige udbredelsesområde hverken er i tilbagegang, eller der er sandsynlighed for, at det inden for en overskuelig fremtid vil blive mindsket, og
- der er og sandsynligvis fortsat vil være et tilstrækkeligt stort levested til på langt sigt at bevare dens bestande

Figur 5. Habitatdirektivets definition af gunstig bevaringsstatus på biogeografisk niveau for naturtyper og arter.

Prognosen for de kortlagte naturtyper er bestemt på områdeniveau ud fra de enkelte forekomsters natur/skovtilstand og aktuelle trusler og inddeles i gunstig eller ugunstig prognose. Naturtyper i tilstandsklasse I (høj tilstand) eller II (god tilstand) har en gunstig prognose, hvis det vurderes, at tilstanden også kan opretholdes på langt sigt. I mange

tilfælde forudsætter det, at der gennemføres den for naturtyperne nødvendige indsats i form af naturpleje, begrænsning af næringsstoffertilførsel, forbedring af hydrologiske forhold m.m.

Prognosen for de øvrige naturtyper og alle arterne er baseret på den bedste tilgængelige viden. Her benyttes begreberne vurderet gunstig, vurderet ugunstig og ukendt prognose.

I Natura 2000-området er der foretaget følgende vurdering af prognosen for naturtyper og arter:

Prognosen er gunstig eller vurderet gunstig for:

- *Rørhøg og Sangsvane som vurderes at have stabile bestande i området.*

Prognosen er ugunstig eller vurderet ugunstig for:

- *Sandbanker, vadeblader, laguner, rev og bugter på grund af for høj tilførsel af næringsstoffer og miljøfarlige stoffer. For naturtypen rev desuden som følge af fiskeri med bundslæbende redskaber.*
- *Strandenge på grund af tilførsel af næringsstoffer, tilgroning, uhensigtsmæssig hydrologi og invasive arter.*
- *De kortlagte forekomster af kransnålalgesøer og næringsrige søer på grund af stor belastning med næringsstoffer fra dyrkede arealer, andeopdræt og kvælstofdeposition.*
- *Vandløb med vandplanter, da der foretages intensiv vandløbsvedligeholdelse og vandløbene flere steder er regulerede med uhensigtsmæssig hydrologi.*
- *Grå/grøn klit fordi kvælstofdepositionen overstiger laveste ende af tålegrænseintervallet. Der er desuden problemer med tilgroning og invasive arter.*
- *Kalkoverdrev, surt overdrev og tidvis våd eng, fordi kvælstofdepositionen overstiger laveste ende af tålegrænseintervallet på størstedelen af arealerne, samt på grund af tilførsel af næringsstoffer fra tilstødende arealer, tilgroning, invasive arter og arealreduktion.*
- *Nedbrudt højmoser, fordi kvælstofdepositionen overstiger højeste ende af tålegrænseintervallet.*
- *Kildevæld og rigkær på grund af, at kvælstofdepositionen overstiger laveste tålegrænse på hovedparten af arealerne, tilførsel af næringsstoffer fra tilstødende landbrugsarealer, tilgroning, arealreduktion og uhensigtsmæssige vandstandsforhold.*
- *Elle- og askeskov, bøg på mor, bøg på muld, ege-blandskov og skovbevokset tørvemose, fordi kvælstofdepositionen overstiger laveste ende af tålegrænseintervallet på alle arealer, og den høje ende af tålegrænseintervallet er overskredet på alle de jyske og dele af de fynske forekomster.*
- *Marsvin pga. en nedgang i bestanden bl.a. som følge af bifangster i fiskenet.*
- *Plettet rørvagtel på grund af afvanding af enge og moser, forstyrrelser samt rørhøst.*

- *Klyde, brushane og mosehornugle på grund af tilgroning af ynglesteder, forstyrrelser og prædation.*
- *Fjordterne, havterne og dværgterne på grund af forstyrrelser, prædation og reduceret fødegrundlag.*
- *Bjergand, ederfugl, hvinand og toppet skallesluger på grund af reduceret fødegrundlag og forstyrrelser.*

Prognosen er ukendt for:

- *Strandvolde med enårige planter, strandvolde med flerårige planter, kystklint/klippe, enårig strandengsvegetation, forklit, hvid klit og urtebræmme pga. manglende kortlægning.*
- *Skæv vindelsnegl og sumpvindelsnegl pga. manglende kortlægning.*
- *Havørn og engsnarre pga. manglende kortlægning.*

Målsætning

Det overordnede mål er at sikre eller genoprette gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget i de enkelte Natura 2000-områder (jf. dog nedenfor om eventuelle modstridende interesser).

Der opstilles en **overordnet målsætning** for området. Den overordnede målsætning angiver det overordnede sigte for, hvorledes området skal udvikle sig både for at sikre områdets integritet og en gunstig bevaringsstatus for arter og naturtyper. Målsætningen skal endvidere fremhæve de naturtyper og arter, der udgør den største arealandel af området, og endelig fremhæves forekomster af naturtyper og arter, der har stor vigtighed på nationalt og/eller biogeografisk niveau. En vurdering af denne betydning foretages efter følgende kriterier:

- Stort areal, levested eller bestand
- Få forekomster
- Truede naturtyper og arter
- Særlige danske ansvarsområder

Der opstilles desuden mere **konkrete målsætninger**, der fastlægger de langsigtede mål for udviklingen i areal og tilstand for de enkelte naturtyper og arters levesteder. Målfastsættelsen tager udgangspunkt i den tilstand, som er vurderet for naturtyper og arters levested efter tilstandsvurderingssystemet. Hvor der ikke er udviklet et sådant system, skal gunstig bevaringsstatus sikres eller genoprettes på baggrund af bedste faglige viden. Da der endnu ikke er udviklet et tilstandsvurderingssystem til brug for vurdering af areal og tilstand af levestederne for fuglearterne, er fastsættelse af målsætningen for de enkelte fuglearter på udpegningsgrundlaget sket på baggrund af en vurdering af, om størrelsen og kvaliteten af levestedet kan rumme bestanden, og ikke på om bestanden rent faktisk er til stede. De i planen angivne bestandsstørrelser er fastsat på baggrund af den officielle danske indmelding til EU.

Såvel overordnet målsætning som de konkrete målsætninger rækker ud over 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold. Målsætningerne afspejler desuden en afvejning af eventuelle modstridende interesser efter retningslinjer angivet i By- og Landskabsstyrelsen 2009: "Retningslinjer for den statslige Natura 2000-planlægning: Målfastsættelse og indsatsprogram".

Overordnet målsætning for Natura 2000-området

I Lillebælt er der særlig fokus på det særprægede havområde med lagunesøer langs kysterne, som bl.a. er vigtige levesteder for en lang række fuglearter. Der er desuden fokus på de store strandengsarealer samt truede naturtyper som kalkoverdrev, surt overdrev, tidvis våde enge og rigkær.

- *Det overordnede mål for området er at:
De marine naturtyper opnår en god vandkvalitet samt en rig fauna og bundvegetation, som bl.a. kan sikre fødegrundlaget for marsvin og de mange fuglearter, der har levested her.*

Strandenge og andre lysåbne naturtyper samt skovnaturtyperne sikres en god-høj naturtilstand, og naturtypernes forekomster udvides om muligt og gøres mere sammenhængende. Den nedbrudte højmosé/skovbevoksede tørvemosé på Brand-sø udvikles til en aktiv højmosé, såfremt naturgrundlaget giver mulighed herfor. Naturtyperne kalkoverdrev, surt overdrev, tidvis våd eng og rigkær prioriteres højt, og deres arealer øges.

Levestederne for de truede fuglearter plettet rørvagtel, dværgterne, mosehornugle, brushane (ynglefugle) samt ederfugl (rastende fugle) prioriteres højt, sikres og udvides om nødvendigt.

Lillebælt bliver et af landets vigtige yngle- og rasteområder for fugle knyttet til kyst, strandeng og lavvandede havområder, og levestederne bliver tilstrækkeligt store og rummer velegnede muligheder for fouragering og egnede ynglesteder med god struktur og hydrologi.

Områdets økologiske integritet sikres i form af en for naturtyperne hensigtsmæssig drift/pleje og hydrologi, en lav næringsstofbelastning og gode sprednings- og etableringsmuligheder for arterne.

*Den nedbrudte højmosse på Brandsø er groet til i birk, så der nu er udviklet en skovbevokset tørvemose. Fyns Amt har i 2006 gennemført vandstandshævning således at området kan udvikles til en aktiv højmosse.
Foto: Erik Vinther.*

Konkrete målsætninger for naturtyper og arter

Der opstilles følgende konkrete målsætninger, som fastlægger de langsigtede mål for naturtyper og arter i Lillebælt:

- *Naturtyper og arter skal have en gunstig bevaringsstatus.*
- *For naturtyper og for arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse I eller II og gunstig prognose skal udviklingen i deres areal og tilstand være stabil eller i fremgang.*
- *For naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse III-V og/eller ugunstig prognose skal udviklingen i deres natur/skovtilstand være i fremgang, således at der opnås natur/skovtilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed dertil. Det samlede areal af naturtypen/levestedet skal være stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det. Navnlig for skovnaturtyperne kan der være tale om en dynamisk situation, hvor det ikke nødvendigvis er de samme forekomster, der over tid bidrager til arealmålet.*
- *For naturtyper og arter uden tilstandsvurderingssystem og/eller med en ukendt prognose er målsætningen gunstig bevaringsstatus. For arterne betyder det, at tilstanden og det samlede*

areal af levestederne stabiliseres eller øges, således at der er grundlag for levedygtige bestande af skæv vindelsnegl, sumpvindsnegl og marsvin og således at der er grundlag for:

*- en ynglebestand af havørn, rørhøg, ca. 50 par klyde, mosehornugle, 15 par fjordterne, 400 par havterne og 10 par dværgterne,
- egnede yngle- og fourageringssteder i mindst 3 delområder for plettet rørvagtel, 2 delområder for engsnarre og 3 delområder for brushane,
- rastende/fouragerende bestande på ca. 1.000 sangsvane, 40.000 bjergand, 40.000 ederfugl, 5.000 hvinand og 4.500 toppet skallesluger.*

- *Området sikres som et af landets vigtige kerneområder for marsvin med gode yngle- og fourageringsmuligheder.*
- *Naturtypeforekomster i artsklasse I målsættes til naturtilstandsklasse I og skal søges udvidet/sammenkædet, hvis de naturgivne forhold gør det muligt.*
- *Arealet med kalkoverdrev, surt overdrev, tidvis våd eng og rigkær øges med hhv. ca. 8 ha, ca. 25 ha, ca. 5 ha og ca. 32 ha, således at de nuværende forekomster om muligt udvides og sammenkædes.*
- *Områdets nedbrudte højmoser i mosaik med skovbevokset tørvemoser søges genskabt som en aktiv højmoser.*

Modstridende interesser

En målsætning om gunstig bevaringsstatus for en bestemt naturtype kan indebære en nedprioritering af en anden naturtype eller art, og det er nødvendigt at foretage et valg.

Rigkær og højmoser har på nationalt og regionalt niveau haft en stor tilbagegang, og i Danmarks afrapportering til EU vurderes naturtypernes bevaringsstatus at være ugunstig. I bilag 2 i By- og Landskabsstyrelsen 2009: "Retningslinjer for den statslige Natura 2000-planlægning: Målfastsættelse og indsatsprogram" er rigkær og højmoser derfor opført som truede naturtyper. Der vil derfor blive gjort en indsats for at øge arealerne af bl.a. disse naturtyper.

Hensynet til at skabe større sammenhængende arealer med rigkær prioriteres frem for en bevaring af unge elle- og askeskove og skovbevoksede tørvemoser, der er opstået ved tilgroning af tidligere lysåbne enge og moser. Gamle og veludviklede forekomster af elle- og askeskove og skovbevoksede tørvemoser skal dog som hovedregel bevares. Hensynet til at opretholde rigkærene omkring Gamborg Nor og etablere en hensigtsmæssig drift deraf prioriteres frem for en øget vandudskiftning og dermed højere vandstand i Gamborg Nor.

*Strandengen og rigkæret på Flægen er meget artsrige. Fortsat ekstensiv drift og pleje er en forudsætning for at opretholde naturtypernes naturtilstand.
Foto: Leif Bisschop-Larsen.*

Rydning af skovbevoksede tørvemoser og elle- og askeskov til genskabelse af rigkær kan ske under forudsætning af, at arealet af de to skovnaturtyper opretholdes på nationalt biogeografisk niveau. Hensynet til at skabe et større sammenhængende areal med aktiv højmoser prioriteres frem for en bevaring af nedbrudt højmoser og skovbevokset tørvemose, hvilket er i overensstemmelse med EU Kommissionens udmelding.

Opretholdelse af arealet med bøg på muld vil mange steder kræve en fortsat vedligeholdelse af grøftesystemet. Hvis afvandingen ekstensiveres, kan det forventes at elle- og askeskov og ege-blandskov vil brede sig på bekostning af bøg på muld.

Udvidelse af græssede strandengsarealer vil ofte inddrage arealer bevokset med rørskov. Hvor øgning af afgræssede strandengsarealer

inddrager rørskov, skal denne naturtype opprioriteres på andre arealer, hvor den vil kunne opfylde krav til ynglebiotop for rørhøg og plettet rørvagtel.

Indsatsprogram

Opfyldelsen af Habitat- og Fuglebeskyttelsesdirektivernes krav om gunstig bevaringsprognose er en opgave som strækker sig over lang tid og kræver en omfattende indsats over flere planperioder. Det er derfor nødvendigt at prioritere indsatsen i den enkelte planperiode. Den nationale prioritering af indsatsen i 1. planperiode er formuleret i 4 sigtelinjer, som lægger niveauet for indsatsen i planperioden. Sigtelinjerne er beskrevet i bilag 3.

Indsatsprogrammet der bygger på de 4 sigtelinjer beskriver indsatsen i den første planperiode 2010-2015 (for skovbevoksede fredskovspligtige arealer dog frem til 2021).

Indsatsprogrammet består af en række **generelle retningslinjer**, som skal sikre den eksisterende naturtilstand. De generelle retningslinjer gælder for alle arter og naturtyper på udpegningsgrundlaget, og den nødvendige indsats vil efterfølgende blive konkretiseret i de kommunale/statslige handleplaner.

Indsatsprogrammet består desuden af en række **konkrete retningslinjer**, som skal sikre små naturarealer, ubeskyttede naturarealer og særligt truede arter og naturtyper. De konkrete retningslinjer giver en nærmere beskrivelse af den indsats, som i disse særlige tilfælde skal indarbejdes i de kommende handleplaner.

Indsatsprogrammet indeholder ikke bindende krav til kommunernes, Naturstyrelsens eller andre offentlige lodsejeres brug af de virkemidler og tiltag, som skal sikre den nødvendige indsats. Tiltag prioriteres og konkretiseres i handleplanerne eller i andre opfølgende tiltag.

Indsatsprogrammet for Natura 2000-området omfatter nedenstående generelle og konkrete retningslinjer, som tillige er vist oversigtligt i bilag 2.

Generelle retningslinjer

Indsatser efter sigtelinje 1. Areal og tilstand af udpegede naturtyper og levesteder for udpegede arter må ikke gå tilbage eller forringes.

- 1.1 *Reduktion af kvælstof-deposition fra luften på områdets habitatnaturtyper sker ved administration af husdyrgodkendelsesloven der med ændringen af 10. februar 2011 har fastlagt et særligt beskyttelsesniveau af hensyn til bevaringsmålsætningen i Natura 2000-planlægningen. Den øvrige tilførsel af næringsstoffer til typerne reduceres, herunder fra dræntilløb og fodring. For marine naturtyper, større søer og vandløb reguleres tilførslen af næringsstoffer via vandplanlægningen.*
- 1.2 *Regulering af miljøfarlige stoffer i de marine naturtyper håndteres af vandplanlægningen.*

- 1.3 *Der sikres den for naturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi i strandengene, kilderne og rigkærene. Det undersøges nærmere, hvor der er behov for at skabe mere hensigtsmæssig hydrologi i skovnaturtyperne, og disse steder sikres den for skovnaturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi.*
- 1.4 *De lysåbne terrestriske naturtyper skal sikres en hensigtsmæssig ekstensiv drift og pleje. Vandløb med vandplanter sikres gode fysiske og kemiske forhold samt kontinuitet, hvilket sikres via vandplanlægningen. Skovnaturtyperne skal sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje. I særlige tilfælde kan permanent ophør af drift i skovnaturtyper (urørt skov) være nødvendig for at opfylde direktivforpligtelsen primært på arealer, som i forvejen i en længere periode har haft minimal eller ingen hugst.*
- 1.5 *Grå/grøn klit sikres mod negative fysiske ændringer forårsaget af færdsel og slidtage.*
- 1.6 *Der sikres velegnede levesteder for:*
Skæv vindelsnegl og sump-vindelsnegl ved sikring af optimal drift i rigkær og sikring af høj vandstand i rigkær.
Rørhøg ved at sikre nuværende forekomst af vanddækket rørsump med egnede redemuligheder, undlade rørhøst samt begrænse aktiviteter i yngleområder.
Havørn ved at sikre tilstrækkeligt store yngle-, raste- og fourageringsområder og sikre, at antallet af velegnede redetræer i potentielle levesteder er stabilt eller stigende.
Plettet rørvagtel ved at sikre og forbedre nuværende forekomst af vanddækket rørsump og våde enge med egnede redemuligheder.
Engsnarre ved at forbedre hydrologi, udskyde slåning af hø.
Klyde og brushane ved at sikre og genskabe fysisk egnede ynglesteder med høj vandstand på holme og i lagunesøer nær lavvandede fourageringsområder med stort udbud af bunddyr, sikre et antal tilstrækkeligt store ynglesteder, mindske eller fjerne prædation i yngleområderne.
Fjordterne, havterne og dværgterne ved at sikre et antal tilstrækkeligt store ynglesteder, mindske eller fjerne prædation i yngleområderne.
Mosehornugle ved at sikre tilstrækkeligt med velegnede yngle- og fourageringsområder.
Sangsvane ved at sikre afgræssede strandenge og rasteområder.
Bjergand, hvinand, ederfugl og toppet skallesluger ved at sikre raste- og fourageringsområder.
Der sikres velegnede levesteder for marsvin.

- 1.7 *Der sikres levesteder med individuel hensyntagen til den enkelte arts sårbarhed overfor forstyrrelser for sangsvane, bjergand, hvinand, ederfugl, toppet skallesluger, rørhøg, havørn, klyde, brushane, fjordterne, havterne, dværgterne og marsvin. Naturstyrelsen undersøger og vurderer hvor og i hvilket omfang, der er behov for en konkret indsats.*
- 1.8 *Invasive arter som rynket rose bekæmpes og deres spredning forebygges.*
- 1.9 *For de marine naturtyper sikres det, at projekter og aktiviteter ikke skader lokaliteten.*
- 1.10 *For marsvin sikres det, at projekter og aktiviteter ikke har væsentlige påvirkninger på forekomsten af marsvin i området.*

*Ternerne sikres tilstrækkeligt med uforstyrrede ynglesteder.
Foto: Leif Bisschop-Larsen.*

Konkrete retningslinjer

Indsatser efter sigtelinje 2. Små og fragmenterede habitatnaturtyper og levesteder for arter, som ikke kan opretholdes ved drift af det nuværende areal alene, sikres ved arealudvidelse, sammenkædning af arealer, pleje af naboarealer og/eller etablering af spredningskorridorer.

- 2.1 *Forekomsterne af kalkoverdrev, sure overdrev, tidvis våde enge og rigkær udvides og sammenkædes, hvor det naturmæssigt er muligt.*

Håret høgeurt er en karakterart på overdrev. Både kalkoverdrev og surt overdrev udvides og sammenkædes.

Foto: Leif Bisschop-Larsen.

Indsatser efter sigtelinje 3. Naturtyper og levesteder, som ikke er beskyttet af natur- og miljølovgivningen skal sikres.

- 3.1 Skovnaturtyper sikres. Der kan dog være tale om en dynamisk situation, hvor det ikke nødvendigvis er de samme forekomster, der over tid bidrager til sikring af en skovnaturtype.*
- 3.2 Konstaterede forekomster af habitatnaturtyper, der ikke er omfattet af lovgivningen, sikres mod ødelæggelse.*
- 3.3 Levesteder for rørhøg og plettet rørvagtel sikres ved at undlade rørhøst i yngleområder.*
- 3.4 Der sikres beskyttelse mod ødelæggelse af rev.*

Indsatser efter sigtelinje 4. Der skal gøres en særlig indsats for naturtyper og arter, hvis biogeografiske status er i fare for at blive alvorligt forringet i 1. planperiode.

- 4.1 Arealet af vanddækket rørsump og våde enge med egnede redemuligheder for plettet rørvagtel sikres på i størrelsesordenen 100 ha, hvor der undlades rørhøst.*
- 4.2 Prædation og forstyrrelser i yngleområderne mindskes eller fjernes for brushane, mosehornugle og dværgterne (i både fynske del og jyske del).*

- 4.3 *Der sikres tilstrækkeligt store, uforstyrrede raste- og fourageringsområder for ederfugl. Naturstyrelsen undersøger og vurderer hvor og i hvilket omfang, der er behov for en konkret indsats.*
- 4.4 *Arealet med kalkoverdrev, surt overdrev og rigkær øges i størrelsesordenen hhv. 5-8 ha, 3-5 ha og 15-19 ha i den fynske del. Arealet med surt overdrev og rigkær øges med hhv. 3-5 ha og 5-7 ha i den jyske del.*
- 4.5 *Arealet med tidvis våd eng i den jyske del øges i størrelsesordenen 3-5 ha.*

Forslag til mulige virkemidler

Kommunerne, Naturstyrelsen og andre offentlige lodsejere/myndigheder udarbejder handleplaner, vælger virkemidler og foretager den konkrete forvaltning indenfor rammerne af indsatsprogrammet. Mulige virkemidler nævnt i bilag 2 skal derfor betragtes som eksempler på, hvorledes indsatsprogrammet kan gennemføres.

Sammenhæng og synergi med vandplan

Natura 2000-planen er koordineret med vandplanen. Ifølge Vandrammedirektivet må tilstanden af vandområderne ikke forringes, og vandplanens indsatsprogram vil generelt forbedre den eksisterende vandkvalitet i større søer, vandløb, fjorde og kystvande. Forbedringen sker ved reduktion i tilførslen af næringsstoffer og miljøfarlige stoffer samt stedvis sikring af en mere naturlig hydrologi i ådale. Vandplanen vil desuden forbedre de fysiske forhold og sikre kontinuiteten på udvalgte vandløbsstrækninger. Disse indsatser forventes i de fleste tilfælde at bidrage til at forbedre tilstanden i de vandafhængige habitatnaturtyper og i levestederne for de arter, der er tilknyttet vand.

Der er gode muligheder for at opnå andre synergieffekter mellem de 2 planer, men i enkelte tilfælde kan der opstå konflikter, f.eks. hvor indsats efter vandplanen medfører oversvømmelser af habitatnaturtyper eller levesteder for arter.

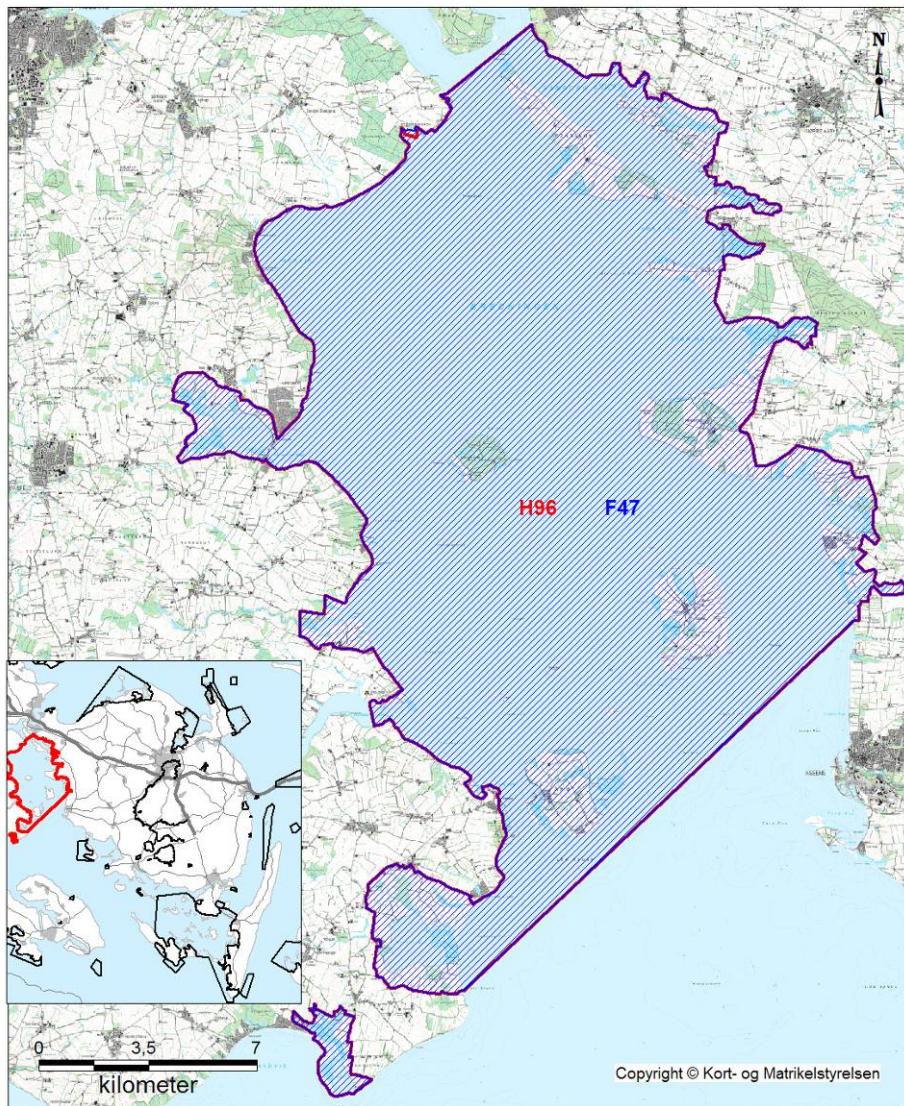
Planlagt indsats efter vandplanen der kan påvirke udpegningsgrundlaget i et Natura 2000-område væsentligt, skal konsekvensvurderes i henhold til habitatdirektivets artikel 6, stk. 3. Indsatsen kan i givet fald kun gennemføres, hvis det på grundlag af bedste faglige viden dokumenteres, at aktiviteten ikke vil skade bevaringsmålsætningen for området. Potentielle konflikter mellem Vand- og Natura 2000-planen skal som udgangspunkt være afdækket i forbindelse med vedtagelse af vandplanen.

Strategisk miljøvurdering

I medfør af bekendtgørelse nr. 936 af 24. september 2009 af lov om miljøvurdering skal der foretages en miljøvurdering af planer og programmer, der omhandler fysisk planlægning og arealanvendelse, eller som kan påvirke et internationalt beskyttelsesområde væsentligt.

I bilag 4 er der udarbejdet en miljørapport, der belyser konsekvenserne ved at gennemføre Natura 2000-planen for område nr. 112.

Bilag 1. Kort over Natura 2000-området placering og afgrænsning

Natura 2000-områdets afgrænsning. Natura 2000-området består af habitatområde H96 (rød afgrænsning) og fuglebeskyttelsesområde F47 (blå skraveret). Andre Natura 2000-områder er vist med sort afgrænsning.

Bilag 2. Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler

En opsummering af Natura 2000-planens indhold, mål og indsatsprogram findes samlet i Bilag 2 - opdelt på de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for det på gældende Natura 2000-område.

Se www.naturstyrelsen.dk – under opslag om plan for dette Natura 2000-område.

Bilaget indeholder endvidere en oversigt over mulige virkemidler, der er eksempler på, hvordan indsatsprogrammet kan gennemføres.

Sammen med bilag 2 findes på hjemmesiden baggrundsmateriale for planerne samlet i basisanalyse og tillæg til basisanalyse samt henvisning til kort over forekomst af de kortlagte og tilstandsvurderede naturtyper.

Bilag 3. Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver

Væsentlige naturopgaver

Ved igangsætningen af Natura 2000-planprocessen blev der identificeret en række væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver. På baggrund heraf blev der opstillet 4 sigtelinjer, der formulerer prioriteringen af den nødvendige indsats. Sigtelinjerne sætter dermed rammerne for Natura 2000-planlægningen.

De overordnede rammer er formuleret i nedenstående bilag. Teksten indgik i idéfasen for vand- og naturplanlægningen, juni – december 2007. Antallet af naturtyper, der kortlægges og tilstandsvurderes er siden udvidet.

Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver i Natura 2000-planlægningen:

Danmark er ifølge Habitatdirektivet forpligtet til at iværksætte de nødvendige foranstaltninger, der sikrer eller genopretter en gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør habitatområdenes udpegningsgrundlag.

Samtidig er Danmark forpligtet til, via gennemførelsen af Fuglebeskyttelsesdirektivet, at træffe egnede foranstaltninger med henblik på at beskytte yngle- og rasteområder for en række fuglearter.

Væsentlige trusler mod naturen

En række faktorer udgør de væsentligste trusler mod de direktivudpegede naturtyper og arter:

Næringsstofbelastning medfører markante forringelser af terrestriske naturtyper, søer, vandløb og kystnære farvande først og fremmest som følge af gødskning, afstrømning fra markarealer og kvælstofnedfald. Store mængder næringsstoffer i naturen fremmer ensartede næringskrævende artssamfund på bekostning af et alsidigt plante- og dyreliv og medfører forringede forhold for den biologiske mangfoldighed og naturtyper og arter;

Tilgroning ændrer på afgørende vis levevilkårene for en række plante- og dyrearter, herunder fuglene. Det truer også især lysåbne naturtyper som moser, enge, klitter, heder, overdrev men også egeskove ofte som følge af manglende eller utilstrækkelig drift;

Fragmentering skaber isolation af arternes bestande, hvorved de risikerer at uddø. Foruden et direkte tab af naturareal, forringes de eksisterende naturtypers tilstand og deres økologiske funktioner;

Udtørring er en vedvarende trussel mod mange våde naturtyper og de tilhørende arter som følge af en ændring i de naturlige vandforhold;

Invasive arter er ikke hjemmehørende arter, der spreder sig. De optager plads og fortrænger det oprindelige plante- og dyreliv og findes i dag på mange naturarealer;

Forstyrrelse kan være en afgørende faktor navnlig for truede og sårbare arter, der på grund af levevis og specifikke krav til levested, vil være følsomme overfor menneskelige aktiviteter.

Ofte vil truslerne påvirke i samme retning. For eksempel er tilgroning ofte en effekt af næringsstof-belastning og udtørring, tillige er presset på mange arter højt på grund af fragmentering, og det øges yderligere med forekomst af for eksempel invasive arter og menneskelig forstyrrelse.

Overordnet målsætning

Målsætningen er, at de udpegede naturtyper og arter på sigt opnår "gunstig bevaringsstatus". Der skal opstilles en langsigtet målsætning for hvert af de udpegede Natura 2000-områder.

Målsætningen rækker udover 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold og i de udpegede områder som helhed.

Sigtelinjer for indsatsen i 1. planperiode

Natura 2000-planen skal under hensynstagen til den overordnede målsætning opstille konkrete retningslinjer for indsatsen i 1. planperiode for hvert enkelt beskyttelsesområde. Det kan være en indsats, som strækker sig ud over planperioden, men som skal iværksættes nu. Opfyldelsen af Habitat- og Fuglebeskyttelses-direktivernes krav om "gunstig bevaringsstatus" er en opgave, som strækker sig over lang tid og kræver en omfattende indsats. Det er derfor nødvendigt at prioritere og målrette indsatsen i den enkelte planperiode. Den nationale prioritering af indsatsen i 1. planperiode fokuserer på at sikre naturtilstanden for udpegede naturtyper og bestandene for udpegede arter. Der vil på baggrund af naturmæssige forskelligheder være regionale forskelle i gennemførelsen af indsatsen.

Sikring af naturtilstanden af eksisterende naturarealer og arter i beskyttelsesområderne

Ifølge direktiverne skal de naturtyper og arter, der udgør områdernes udpegningsgrundlag, have en gunstig bevaringsstatus. Der er således en forpligtigelse til at sikre naturen mindst samme tilstand som ved direktivernes ikrafttræden. Dette kræver ofte en løbende driftsindsats og en vedvarende indsats mod næringsstofbelastningen på de eksisterende naturarealer for at opretholde eller genoprette dem i samme tilstand.

Sikring af de små naturarealer

De små naturarealer er ofte i dårlig naturtilstand, blandt andet fordi de er så små, at påvirkningen fra omgivende arealer har stor betydning. En udvidelse af små naturarealer indenfor beskyttelsesområderne

samt eventuelt sammenkædning af arealer via spredningskorridorer og trædesten kan være nødvendig for at opretholde naturtilstanden også på længere sigt.

Sikring af naturtyper og levesteder som lovligt kan ødelægges

Der skal ske en sikring af de naturtyper og levesteder, der ikke er beskyttet mod aktiviteter, som direkte kan ødelægge dem. Det drejer sig for eksempel om skovens naturtyper og sten- og boblerev på havet. Der vil derudover være andre ikke beskyttede levesteder for visse af direktivernes arter, hvor en sikring kan være nødvendig, for eksempel for visse fuglearter.

Indsats for truede naturtyper og arter

For naturtyper og arter, hvis status på landsplan er i fare for at blive voldsomt forringet i 1. planperiode, og hvor der er en fare for, at de forsvinder fra den danske natur på sigt kan en egentlig naturgenopretningsindsats og/eller målrettet drift være nødvendig. Som eksempler på truede naturtyper og arter kan nævnes højmoser, eremit og sortterne.

Natura 2000-planlægningen fastlægger desuden retningslinjer for myndighedernes skønsmæssige beføjelser efter lovgivningen i øvrigt.

Natura 2000 og Vandrammedirektivet

Gennemførelsen af Vandrammedirektivet og vandplanerne forventes at bidrage til at imødegå nogle af ovennævnte trusler. Eksempelvis genskabes nye naturområder i ådale, og vandkvaliteten vil blive forbedret. Omfanget af synergieffekten mellem Natura 2000 og Vandrammedirektivet vil blive tydelig undervejs i planprocessen. For vandforekomster, der også er omfattet af Natura 2000-direktiverne, vil det strengeste af miljømålene være gældende.

Med målbekendtgørelsen er der fastlagt nærmere retningslinjer for fastsættelse af mål i Natura 2000-områderne og defineret en 5-trinskala for naturtilstanden i 18 lysåbne naturtyper. Et tilsvarende tilstandssystem er under udarbejdelse for de 10 skovnaturtyper og for direktivernes arter. På et senere tidspunkt vil et tilstandssystem for såvel de ferske som de marine naturtyper blive udarbejdet.

Bilag 4. Miljørapport for Natura 2000-planen

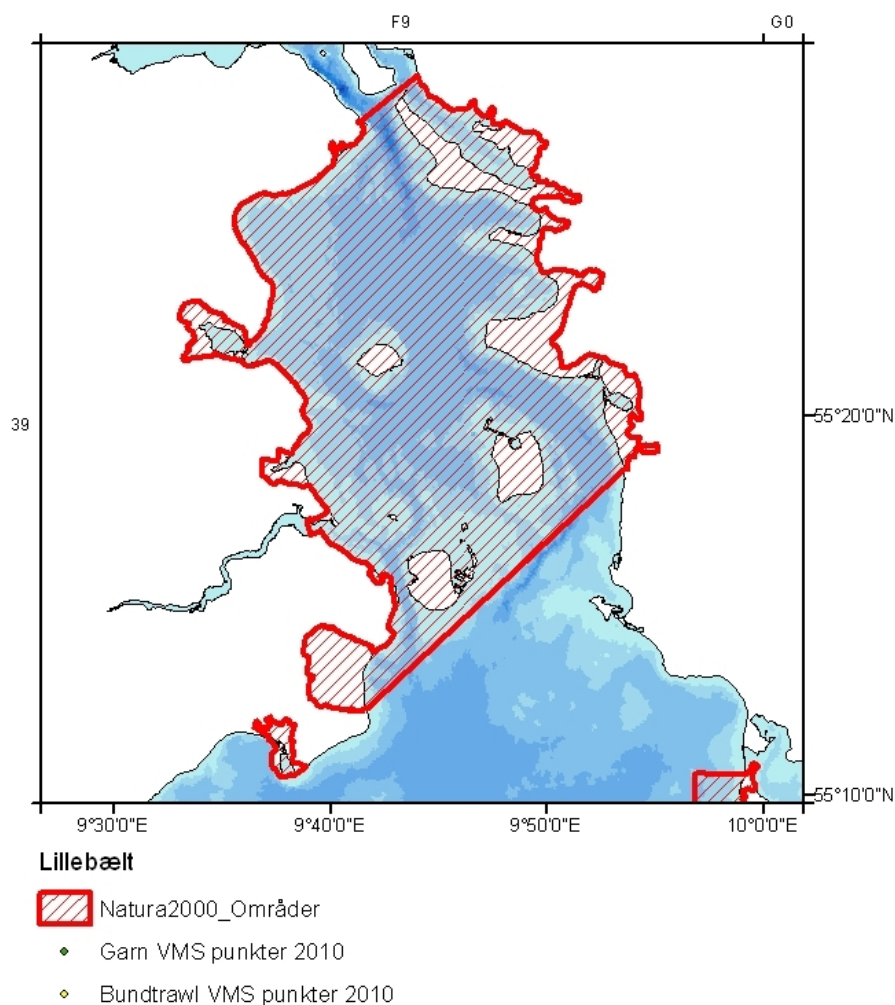
Miljørapport for Natura 2000-planen for område nr. 112 Lillebælt

- kan læses på Naturstyrelsens hjemmeside, se www.naturstyrelsen.dk under opslag om plan for dette Natura 2000-område.

Bilag 5. Fiskeriaktivitet i Natura 2000-området

Fiskeriaktivitet med garn og bundtrawl ifølge VMS data fra 2010 for alle fartøjer over 15 meter er vist i nedenstående kort. VMS står for Vessel Monitoring System, og er et satellitbaseret overvågningssystem for fiskefartøjer, der regelmæssigt sender data til fiskerimyndighederne om fartøjers position, kurs og fart.

VMS systemet er obligatorisk for fiskefartøjer over 15 meter (12 meter fra 1. januar 2012). Der sendes signaler hver time, og disse data giver således en indikation af det fiskerimønster, som var gældende for året 2010. Det præcise fiskeri fra fartøjer under 15 meter kendes ikke, da fartøjer under 15 meter i 2010 ikke var forpligtet til at have VMS om bord.

Fiskeriaktivitet med garn og bundtrawl ifølge VMS data i år 2010 fra både over 15 meter.

Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
www.nst.dk